

स्थानीय तहमा नमूना पोषण विशेष कार्यक्रम सञ्चालन मार्गदर्शन

क्रियाकलापको नाम: स्थानीय तहमा नमूना पोषण विशेष कार्यक्रम सञ्चालन

परिचय: असल पोषण बालबालिकाको अस्तित्व, स्वास्थ्य र विकासको आधार हो। सुपोषित बालबालिका बढ्न र सिक्न, आफ्नो समुदायका कार्यहरुमा भाग लिन र योगदान दिन, र रोग, प्रकोप र अन्य विश्वव्यापी संकटहरुको सामना गर्न सक्षम हुन्छन्। विगत लामो समयदेखि सञ्चालनमा रहेका न्यूनपोषणको पहिचान, रोकथाम तथा व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरुले नेपालमा न्यूनपोषणको समस्या न्यूनीकरण गर्नमा मद्दत पुर्याइरहेका छन्। नेपाल सरकारद्वारा सञ्चालित पोषणका विभिन्न सेवाहरुलाई प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्न सकेमात्र बालबालिकामा कुपोषणको समस्या न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ भन्ने तथ्य विगतका अनुभव तथा अध्ययन-अनुसन्धानहरुले उजागर गरिसकेका छन्। राष्ट्रिय पोषण रणनीति २०७७ को मर्म बमोजिम पोषण विशेष कार्यक्रमका विभिन्न सेवाहरु जस्तै: शिशु तथा बाल्यकालिन पोषण परामर्श, वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन, एकीकृत शिशु तथा बाल्यकालिन पोषण र बालभिता समुदाय प्रवर्द्धन, शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन आदिलाई थप सुदृढ गर्दै राष्ट्रिय निर्देशिका/कार्यविधि/मार्गदर्शनहरु अनुसार पूर्ण र प्रभावकारी रूपमा कार्यन्वयन गरी उच्च प्रतिफल निकाल्दै लक्षित पालिकालाई नमूना पालिकाको रूपमा स्थापित गर्न सहयोगार्थ यो क्रियाकलाप तयार गरिएको हो।

उद्देश्य: विद्यमान स्वास्थ्य तथा पोषणका नीति तथा रणनीतिको अधिनमा रही तयार गरिएका पोषण विशेष कार्यक्रम सम्बन्धि निर्देशिका, कार्यविधि, मार्गदर्शन आदि पूर्ण रूपमा कार्यन्वयनमा ल्याई पोषण विशेष सेवाहरुलाई थप सुदृढ गर्दै न्यूनपोषणको समस्यालाई न्यूनीकरण गरी उच्च प्रतिफल निकाली लक्षित पालिकालाई नमूना पालिकाको रूपमा स्थापित गर्न सहयोग पुर्याउने।

अपेक्षित प्रतिफल: स्थानीय तहमा पोषण विशेष कार्यक्रम अन्तर्गतका सेवाहरु थप प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन भई न्यूनपोषणको दरलाई अझ कम गर्न सहयोग पुगनुका साथै लक्षित पालिकालाई नमूना पालिकाको रूपमा स्थापित गर्न सहयोग पुग्नेछ।

सञ्चालन प्रक्रिया: पोषण विशेष कार्यक्रम अन्तर्गतका सेवाहरु निम्न रूपमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ:

क) मातृ, शिशु तथा बाल्यकालिन पोषण कार्यक्रम अन्तर्गतका सेवाहरु

- छनौट भएका पालिकाले प्रत्येक वडाका महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका परिचालन गरी २ वर्ष मुनिका बालबालिका, गर्भवती महिला र सुत्केरी आमा भएका घरधुरीहरुको विस्तृत विवरण संकलन गर्ने। (नोट: विवरण संकलन गर्न स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीका फारमहरुको प्रयोग गर्न सकिनेछ वा पालिकाले छुट्टै फारम तयार गरी पनि कार्य गर्न सक्नेछ।)
- पालिकाले सम्पूर्ण तथ्यांक संकलन पश्चात आफ्नो मातहतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूसंग समन्वय गरी वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन सेवा अभियानका लागि प्रत्येक महिनाको २ देखि

Shankar

(Signature)
शाखा प्रमुख

R 9/10
निर्देशक

- ३ दिनको निश्चित समय तोक्ने। (नोट: वडा तथा स्वास्थ्य संस्थाले सेवा प्रदान गर्ने कूल जनसंख्या/क्षेत्रको आधारमा मासिक कति दिन वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन सेवा अभियान सञ्चालन गर्ने भन्ने छलफल तथा समन्वय गरी निर्णय गर्न सक्नेछ। साथै वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन सेवा अभियान स्वास्थ्य संस्था र गाउँघर क्लिनिक दुवै ठाउँमा तर भिन्न-भिन्न मितिमा सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।)
३. वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन सेवा अभियान सञ्चालन मिति, स्थान र समयका बारे कम्तिमा पनि एक सप्ताह पूर्व विभिन्न सूचनाका माध्यमबाट सर्वसाधारण (विशेषगरी २ वर्ष मुनिका बालबालिका भएका घरधुरी) लाई जानकारी दिने। (नोट: प्रत्येक वडा र स्वास्थ्य संस्थाले आफ्ना सेवाग्राहीको तथ्यांक पालिकाबाट प्राप्त गरे पश्चात फोन वा एस.एम.एस.बाट पनि सूचना प्रवाह गर्न सक्नेछन्।)
४. वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन सेवा अभियान सञ्चालनका लागि आवश्यक सामग्री, श्रोत-साधन, स्थान आदि तयारी अवस्थामा राख्ने। (नोट: थप जानकारी वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन निर्देशिका २०७९ बाट प्राप्त गर्न सकिनेछ।)
५. अभियानका दिन वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन निर्देशिका २०७९ तथा अन्य राष्ट्रिय निर्देशिका, कार्यविधि, मार्गदर्शन आदि अनुसार विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने जस्तै:
- २ वर्ष मुनिका बालबालिकाको तौल, लम्बाई तथा पाखुराको मध्य भागको परिधि मापन गर्ने,
 - तौल, लम्बाई तथा पाखुराको मध्य भागको परिधिको नतिजा अनुसार वृद्धिको मूल्यांकन गर्ने,
 - मूल्यांकन नतिजा अनुसार आमा वा हेरालुलाई उमेर अनुसार शिशु तथा बाल्यकालिन पोषणसंग सम्बन्धित परामर्श दिने,
 - कडा तथा मध्यम शीघ्र कुपोषण भएका बालबालिकाको पहिचान भएमा शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम निर्देशिका २०२० अनुसार व्यवस्थापन गर्ने,
 - बहु-सूक्ष्म पोषकतत्त्वहरूको मिश्रण - बाल भिटा लिन छुटेका ६ देखि २३ महिनाका बालबालिकालाई बाल भिटा वितरण तथा त्यसको समुचित प्रयोगका बारे परामर्श दिने,
 - राष्ट्रिय भिटामिन ए अभियानको वेला ६ महिना पूरा नभएका, तत्कालै अभियान सञ्चालन हुने अवस्था नरहेको तर हाल भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खान उमेर पुगेका बालबालिकालाई राष्ट्रिय निर्देशिका बमोजिम भिटामिन ए र जुकाको औषधि खुवाउने,
 - वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन सेवा अभियानका दिन स्थानीय स्तरमा उपलब्ध खाद्यानहरूको प्रयोग गरी ६ देखि २३ महिनाका बालबालिकालाई पोषिलो पूरक खाना बनाउने तरिका बारे प्रदर्शनी गर्नुका साथै कसरी बहु-सूक्ष्म पोषकतत्त्वहरूको

४५

शिक्षा प्रमुख

२/७

मिश्रण - बाल भिटा, तयार गरिएको पूरक खानामा राखी खानालाई थप पोषिलो बनाई बच्चालाई खुवाउने भन्ने बारे व्यावहारिक प्रदर्शन गर्ने,

- अभियानका दिन उपस्थित गर्भवती महिला तथा सुत्केरी आमाहरूलाई मातृ पोषण परामर्शका साथ-साथै छुटेको भएमा आइरन फोलिक एसिड चक्री पनि वितरण गर्ने,
- मातृ शिशु स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा अन्तर्गत कर्णाली प्रदेशका कालिकोट, जुम्ला, डोल्पा, मुगु र हुम्ला जिल्लाका गर्भवती महिला तथा सुत्केरी आमाहरू र ६ देखि २३ महिनासम्मका बालबालिकाका लागि थप आहार स्वरूप सुपर सिरियल वितरण गर्ने, आदि।

नोट: माथिका क्रियाकलापहरू विभिन्न समूहमा सञ्चालन गर्न अभियानका दिनहरूमा त्यस स्वास्थ्य संस्था अन्तर्गतका सबै महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई अनिवार्य उपस्थित गराउनुका साथै आवश्यक भएमा स्थानीय तहसंग समन्वय गरी अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट पनि थप स्वास्थ्यकर्मीहरू परिचालन गर्न सकिनेछ। साथै स्थानीय स्तरमा कार्यरत संघ-संस्थाहरूले पनि आफ्नो श्रोत-साधन उपलब्ध गराई यस अभियानमा सहयोग गर्न सक्नेछन्।

६. अभियानका दिनहरूमा पोषणसंग सम्बन्धित सूचना, शिक्षा तथा संचारका सामग्री तथा प्रकाशनहरू जस्तै: पोष्टर, पम्पलेट, ब्रोसर, फ्लायर, पूरक खानाको रेसिपी पुस्तिका, फ्लिप चार्ट, स्टिकर आदि पनि प्रदर्शनीमा राख्नुका साथै आमा तथा हेरालुहरूलाई परामर्श पश्चात वितरण गर्ने।
 ७. अभियानको पहिलो दिनको उपस्थिति हेरी कुनै घरधुरी छुटेको भए अर्को दिन सञ्चालन गर्दा छुटेका घरधुरीलाई उपस्थित गराउन आवश्यक सूचना प्रवाह तथा फलो अप गर्ने।
 ८. परामर्श दिँदा यस्तो अभियान मासिक रूपमा सञ्चालन हुने र आगामी महिनाहरूमा पनि तोकिएको मिति अनुसार आउनका लागि आमा तथा हेरालुहरूलाई निमन्त्रणा दिने।
 ९. अर्को महिना अभियान शुरू गर्दा अघिल्लो महिनाको सिकाईलाई पनि आत्मसाथ गर्दै सूचना प्रवाह देखि सम्पूर्ण पूर्व तयारीहरू गरी अभियानलाई अझ राम्रो गरी सञ्चालन गर्ने।
 १०. प्रत्येक वडाका महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई पहिले संकलन गरिएको तथ्यांकलाई मासिक रूपमा अद्यावधिक गर्न निर्देशन दिने।
- ख) शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम अन्तर्गतका सेवाहरू
१. स्थानीय तहले आफ्नो मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूसंग समन्वय गरी न्यूनपोषणको समस्या बढी हुनसक्ने, पहुँचमा नरहेका गाउँ/ठाउँ, सीमान्तकृत बस्तीहरूको पहिचान गर्ने।
 २. त्यस्ता गाउँ/ठाउँ/बस्तीहरूलाई पोषण सेवा लिन पायक पर्ने स्थानको पहिचान गर्ने। (नोट: त्यस्ता स्थानहरू गाउँघर क्लिनिक सेवा दिने स्थान भन्दा भिन्न हुनुपर्दछ।)
 ३. त्यस्ता स्थानहरूमा पोषण छनौट सेवा अभियान सञ्चालनका लागि निश्चित मिति/समय तोक्ने र सो बारे कम्तिमा पनि एक हप्ता पहिला विभिन्न सूचनाका माध्यमबाट सर्वसाधारण

४

४

शाखा प्रमुख

३/७
निर्देशक

(विशेषगरी ५ वर्ष मुनिका बालबालिका भएका घरधुरी) लाई जानकारी दिने। (नोट: सेवा लिन आउने कूल जनसंख्या/क्षेत्रको आधारमा स्थानीय तहले स्वास्थ्य संस्थाहरूसंग छलफल तथा समन्वय गरी कति दिन पोषण छनौट सेवा अभियान सञ्चालन गर्ने भन्ने निर्णय गर्न सक्नेछ।)

४. पोषण छनौट सेवा अभियानका दिन शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम निर्देशिका २०२० तथा अन्य राष्ट्रिय निर्देशिका, कार्यविधि, मार्गदर्शन आदि अनुसार विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने जस्तै:

- ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको तौल, लम्बाई/उचाई तथा पाखुराको मध्य भागको परिधि मापन गर्ने,
- तौल, लम्बाई/उचाई तथा पाखुराको मध्य भागको परिधिको नतिजा अनुसार वृद्धिको मूल्यांकन गर्ने,
- कडा शीघ्र कुपोषण भएका बालबालिकाको पहिचान भएमा शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम निर्देशिका २०२० अनुसार बहिरंग, अन्तरंग उपचार सेवा वा पोषण पुनर्स्थापना केन्द्रहरूमा व्यवस्थापन गर्ने (नोट: त्यस्ता बालबालिका मृत्युको उच्च जोखिममा रहने हुँदा तुरुन्तै स्वास्थ्य संस्था गए-नगएको सुनिश्चित गर्न स्वास्थ्यकर्मी तथा सम्बन्धित वडाको महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयं सेविकाद्वारा फलो अप गर्नुपर्दछ।),
- मध्यम शीघ्र कुपोषण भएका बालबालिकाको पहिचान भएमा शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम निर्देशिका २०२० अनुसार शिशु तथा बाल्यकालिन पोषण, स्वच्छता तथा सरसफाई, स्वास्थ्य शिक्षा आदि संग सम्बन्धित परामर्श दिने (नोट: स्थानीय तहमा मध्यम शीघ्र कुपोषण भएका बालबालिकालाई लक्षित गरी सुपर सिरियल वा पौष्टिक पिठो वितरण गर्ने क्रियाकलाप भएमा सो को कार्यविधि अनुसार वितरण गर्न सकिनेछ।),
- सामान्य अवस्थामा रहेका बालबालिकालाई शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम निर्देशिका २०२० अनुसार शिशु तथा बाल्यकालिन पोषण, स्वच्छता तथा सरसफाई, स्वास्थ्य शिक्षा आदि संग सम्बन्धित परामर्श दिने।
- पोषण छनौट सेवा अभियानको बेला बहु-सूक्ष्म पोषकतत्त्वहरूको मिश्रण (बाल भिटा) लिन छुटेका ६ देखि २३ महिनाका बालबालिकालाई नजिकैको स्वास्थ्य संस्था वा महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाबाट बाल भिटा र त्यसको समुचित प्रयोगका बारे परामर्श लिन प्रेषण गर्ने,

३५

शाखा प्रमुख

४/७

- २ वर्ष मुनिका बालबालिकाका आमा तथा हेरालुहरुलाई नियमित मासिक रूपले वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन सेवाका लागि नजिकैको स्वास्थ्य संस्था वा गाउँघर क्लिनिकमा जान परामर्श दिने,
- पोषण छनौट सेवा अभियानका समयमा गर्भवती महिला तथा सुत्केरी आमाहरुको उपस्थिति हुँदा आइरन फोलिक एसिड चक्री लिन छुटेको भए नजिकैको स्वास्थ्य संस्था वा महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाबाट लिन प्रेषण गर्ने, आदि।
नोट: माथिका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न अभियानका दिनहरुमा त्यस क्षेत्र अन्तर्गतका सबै महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुलाई अनिवार्य उपस्थित गराउनुका साथै आवश्यक भएमा स्थानीय तहसंग समन्वय गरी अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट पनि थप स्वास्थ्यकर्मीहरु परिचालन गर्न सकिनेछ। साथै स्थानीय स्तरमा कार्यरत संघ-संस्थाहरुले पनि आफ्नो श्रोत-साधन उपलब्ध गराई यस अभियानमा सहयोग गर्न सक्नेछन्। मातृ शिशु स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा अन्तर्गत कर्णाली प्रदेशका कालिकोट, जुम्ला, डोल्पा, मुगु र हुम्ला जिल्लाका गर्भवती महिला तथा सुत्केरी आमाहरु र ६ देखि २३ महिनासम्मका बालबालिकाका लागि थप आहार स्वरूप सुपर सिरियल वितरण गर्ने कार्य पनि यस अभियानमा जोड्न सकिनेछ।

५. अभियानका दिनहरुमा पोषणसंग सम्बन्धित सूचना, शिक्षा तथा संचारका सामग्री तथा प्रकाशनहरु जस्तै: पोष्टर, पम्पलेट, ब्रोसर, फ्लायर, पूरक खानाको रेसिपी पुस्तिका, फिलप चार्ट, स्टिकर आदि पनि प्रदर्शनीमा राख्नका साथै आमा तथा हेरालुहरुलाई परामर्श पश्चात वितरण गर्ने।
६. अभियानको पहिलो दिनको उपस्थिति हेरी कुनै घरधुरी छुटेको भए अर्को दिन सञ्चालन गर्दा छुटेका घरधुरीलाई उपस्थित गराउन आवश्यक सूचना प्रवाह तथा फलो अप गर्ने।
७. यस्तो अभियान आउँदो महिनाहरुमा पनि सञ्चालन गर्ने र सो को मिति/समय तय भए अनुसार आउनका लागि आमा तथा हेरालुहरुलाई निमन्त्रणा दिने।
८. अर्को महिना/पटक अभियान शुरु गर्दा अघिल्लो महिना/पटकको सिकाईलाई पनि आत्मसाथ गर्दै सूचना प्रवाह देखि सम्पूर्ण पूर्व तयारीहरु गरी अभियानलाई अझ राम्रो गरी सञ्चालन गर्ने।
९. कडा शीघ्र कुपोषण भई उपचारका लागि भर्ना/दर्ता भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु मार्फत डिस्चार्ज पश्चात पनि नियमित फलो अप गर्ने।

५

श्रीका प्रमुख

५ / ७

१०. अभियानका क्रममा कुनै घरधुरी छुटेको र सो घरधुरीमा शीघ्र कुपोषित बालबालिका हुन सक्ने सम्भावना रहेमा महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई घर भेट गरी जाँच गर्न लगाउने र आवश्यक परे नजिकैको स्वास्थ्य सेवामा विस्तृत जाँचको लागि बोलाउने।

ग) विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम अन्तर्गतका सेवाहरू

१. जेष्ठ महिनाको पहिलो साता विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण सप्ताह सञ्चालन हुने हुँदा सो को तयारीका लागि पालिकाले आफ्नो मातहतका सामुदायिक विद्यालयहरू र नजिकैको स्वास्थ्य संस्थाहरूसँग समन्वय गरी विभिन्न क्रियाकलापहरूको पहिचान गर्ने। (नोट: क्रियाकलापहरू विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम, सहजीकरण तालिम पुस्तिका २०७९ पनि उपलब्ध रहेको र थप नयाँ क्रियाकलापहरू पनि समावेश गर्न सकिनेछ।)
२. सामुदायिक विद्यालयहरूमा सात दिनसम्म सञ्चालन हुने क्रियाकलापहरूमा सहयोग/सहकार्य गर्न नजिकैको स्वास्थ्य संस्थाबाट दैनिक रूपमा कम्तिमा पनि एक जना स्वास्थ्यकर्मीले भाग लिने। (नोट: स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध स्वास्थ्यकर्मीहरूको संख्या र कार्य व्यस्तता अनुसार पालो-पालो गरी अन्य स्वास्थ्यकर्मीले पनि भाग लिन सक्नेछन्।)
३. विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम, सहजीकरण तालिम पुस्तिका २०७९ अनुसार प्रत्येक दिन गरी एक सातासम्म विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुका साथै विद्यार्थीहरूलाई अन्य पोषणका कार्यक्रम/क्रियाकलापहरूका बारेमा पनि जानकारी दिने।
४. सप्ताह व्यापी क्रियाकलाप सञ्चालनको समयमा पोषणसँग सम्बन्धित सूचना, शिक्षा तथा संचारका सामग्री तथा प्रकाशनहरू जस्तै: पोष्टर, पम्फलेट, ब्रोसर, फ्लायर, पूरक खानाको रेसिपी पुस्तिका, फ्लिप चार्ट, स्टिकर आदि पनि प्रदर्शनीमा राख्नुका साथै विद्यार्थीलाई वितरण गर्ने।

नोट: स्थानीय स्तरमा कार्यरत संघ-संस्थाहरूले पनि आफ्नो श्रोत-साधन उपलब्ध गराई यस क्रियाकलापमा सहयोग गर्न सक्नेछन्।

माथि उल्लेखित विभिन्न क्रियाकलापहरूको पालिका, जिल्ला स्थित स्वास्थ्य कार्यालय, प्रादेशिक स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय वा सामाजिक विकास मन्त्रालय, संघीय स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, स्वास्थ्य विभाग अन्तर्गतको परिवार कल्याण महाशाखा आदिले सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्नेछन्।

बजेट बाँडफाँड: स्थानीय तहमा नमूना पोषण विशेष कार्यक्रम अन्तर्गत माथि उल्लेखित क्रियाकलापहरू सञ्चालनार्थ विनियोजित प्रति पालिका ने.रु. दुई लाख मात्र प्रचलित आर्थिक ऐन नियमको परिधि भित्र रहि खर्च गर्न सकिनेछ।

अभिलेख तथा प्रतिवेदन: माथि उल्लेखित क्रियाकलापहरू नियमित पोषण विशेष कार्यक्रम अन्तर्गतका क्रियाकलापहरू भएका कारण स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अनुसार नै अभिलेख तथा प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ।

 शक्ति प्रमुख

६/७

सन्दर्भ सामग्री: स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीका अभिलेख तथा प्रतिवेदन फारमहरू, राष्ट्रिय पोषण रणनीति २०७७, वृद्धि अनुगमन तथा प्रवर्द्धन निर्देशिका २०७९, शीघ्र कुपोषणको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम निर्देशिका २०२०, विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम, सहजीकरण तालिम पुस्तिका २०७९, पोषण विशेष कार्यक्रम सम्बन्धि अन्य निर्देशिका/कार्यविधि/मार्गदर्शनहरू आदि।

५

(१२)
शाखा प्रमुख

